

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, СОЦІОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ
РОБОТИ**

АУТРИЧ-ТЕХНОЛОГІЇ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ З «ДІТЬМИ ВУЛИЦІ»

**Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»**

Виконала: здобувачка 4 курсу 07-411 групи спеціальності 231 Соціальна робота освітньо-професійної програми «Соціальна робота»

Наталя ЛИТОВЧЕНКО

Керівник: к.пед. н., доцент Тетяна ШВЕЦЬ

Рецензент: соціальний працівник Херсонського міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, голова громадської організації «Всеукраїнська організація людей з інвалідністю «Велід»,

радник голови Херсонської ОДА

з дотримання прав людей з інвалідністю

Віктор БУЛКА

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЯВИЩА «ДІТИ ВУЛИЦІ»	6
1.1. Феномен «діти вулиці»: поняття, класифікація та передумови виникнення	6
1.2. Досвід особливостей соціальної роботи з «дітьми вулиці» за кордоном	9
РОЗДІЛ 2. АУТРІЧ-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК НАПРЯМ МОБІЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З «ДІТЬМИ ВУЛИЦІ»	14
2.1. Технологічні особливості використання аутріч-технології в процесі вуличної соціальної роботи з «дітьми вулиці»	14
2.2. Характеристика технологічних особливостей мобільної соціальної роботи з «дітьми вулиці».....	22
ВИСНОВКИ	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	30
ДОДАТКИ	34
Додаток А. Кодекс академічної доброчесності здобувача освіти ХДУ.....	34
Додаток Б. Блок-схема мережі соціальної роботи з вуличною дитиною	35
Додаток В. Структура експериментального майданчика у регіональній комплексній програмі зниження рівня безпритульності	36

ВСТУП

Соціальна ситуація, що переживає Україна, пов'язана з військовими діями на території держави понад дев'ять років, прогнозовано може призвести до широких соціальних змін, поглиблення бідності та маргіналізації, безробіття та порушення соціальних норм і цінностей, що вплине на розвиток дітей та молоді. Сьогодні, коли духовні цінності переоцінюються, розшарування соціальної групи полягає в тому, що економічні проблеми поглиблюються, це не є корисним для навчання та виховання підростаючого покоління. Збільшується кількість сімей зі слабкою виховною функцією, освітні заклади віддаляються від головного виховного завдання й обмежуються співпрацею з дітьми за місцем проживання. Як результат, зростає кількість неповнолітніх, які вирішують власні проблеми самостійно, а поведінка їх перевищує законні та моральні стандарти.

Факти збільшення кількості бездоглядних дітей стають катастрофічними. За офіційними даними, кількість дітей, які покинуті родиною, не тільки не зменшується, але й збільшується, тому проблема поглиблюється. Наприклад, у 2015 році згідно проведених досліджень нараховувалося 12000 бездоглядних дітей, а до 2021 року їх кількість збільшилася за різними оцінками до 35 000. Це діти, які займаються бродяжництвом, жебракуванням, крадіжками. Вони вживають алкогольні напої та наркотично-токсичні засоби. Діти часто виступають жертвами сексуального насильства і безпосередньо потрапляють у сексуальні стосунки, беруть участь у дорослих злочинних об'єднаннях або створюють власні злочинні групи. Їх життя та здоров'я постійно під загрозами. Родини таких дітей характеризуються як неблагополучні, через це діти занедбані батьками або покинули свої сім'ї добровільно. Ці сім'ї не забезпечували нормальних умов життя та повного розвитку з різних причин: безробіття батьків, асоціальна поведінка рідних, нестача

коштів навіть на харчування тощо. Все це впливає на розвиток особистості дітей та деформує їх соціальний процес входження в соціум. Тому зростає покоління, дії якого можуть загрожувати майбутньому розвитку нашого суспільства.

Соціальне явище «діти вулиці» пояснюється соціальною, політичною та економічною нестабільністю в сучасному суспільстві, специфічними умовами діяльності в процесі навчання та виховання, негативним впливом родини та впливом антисоціальних елементів із оточуючого середовища. У цьому випадку держава повинна створити нову систему соціальної реабілітації для «нічийних дітей» із застосуванням нових технологій, форм і методів роботи із цими дітьми. Актуальність зазначеної проблеми зумовила вибір теми дослідження: **«Аутріч-технології в соціальній роботі з «дітьми вулиці».**

Мета дослідження: розкрити та обґрунтувати особливості використання аутріч-технології як напряму мобільної соціальної роботи з «дітьми вулиці».

Завдання дослідження:

- обґрунтувати теоретичні засади вивчення соціального явища «діти вулиці»;
- розглянути зарубіжний досвід специфіки соціальної роботи з «дітьми вулиці»;
- дослідити особливості використання аутріч-технології в процесі вуличної соціальної роботи з «дітьми вулиці»;
- розкрити ефективність використання ігрової техніки в процесі вуличної соціальної роботи.

Об'єкт дослідження – процес соціальної роботи з «дітьми вулиці».

Предмет дослідження – особливості аутріч-технології як напряму мобільної соціальної роботи з «дітьми вулиці».

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань дослідження використано комплекс загальнонаукових методів, а саме:

аналіз наукового доробку з досліджуваної теми з метою виявлення сутності поняття «мобільна соціально-педагогічна робота», його критеріїв та показників та специфіки використання аустріч-технологій під час вуличної соціальної роботи; метод вивчення законів; методи теоретичного аналізу (узагальнення і систематизація) матеріалу.

Практична значущість полягає у можливості використання результатів дослідження матеріали під час провадження вуличної мобільної роботи з «дітьми вулиці» фахівцями відповідних соціальних служб та членів громадських організацій чи об'єднань, чия діяльність пов'язана з такою категорією дітей.

Апробація результатів дослідження. Матеріали кваліфікаційної роботи оговорювались на засіданні кафедри філософії, соціології та соціальної роботи (протокол № 6 від 06.02.2023 р.).

Структура роботи. Випускна робота містить вступ, два розділи, чотири підпункти, висновків, список використаних джерел (27 найменувань). Загальний обсяг роботи – 36 сторінок. Основний текст дослідження викладено на 33 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЯВИЩА «ДІТИ ВУЛИЦІ»

1.1. Феномен «діти вулиці»: поняття, класифікація та передумови виникнення

Результати соціально-політичних та соціально-економічних процесів, що виникають у суспільстві, впливають на дітей. У той же час духовний та матеріальний дефіцит, руйнування ідеалів та цінностей та моральна амортизація життя сприяють розвитку конкретної дитячої та молодіжної субкультури, що, як правило, проявляється в негативному ставленні до світу дорослі.

Одним із основних показників цивілізованого верховенства закону є захист інтересів та захист прав дитини. Захистить та зберігає дитяче здорове розумово та фізично не лише моральний імператив, а й потенційну умову для сталого економічного та соціального розвитку будь-якої країни. Ефективно права дитини можуть бути захищені лише в тому випадку, якщо в суспільстві є позитивні зміни в різних його аспектах.

Водночас «соціально-правовий захист дитини передбачає здійснення державної соціальної дитячої політики (або соціальної політики з питань дитинства); проведення соціальних державно-громадських дитячих програм – комплексних і цільових, як державного так і місцевого рівнів; удосконалення законодавчого забезпечення і захисту прав дітей; створення соціальної служби або спеціальних служб захисту прав дитини» [16].

Соціальна політика в галузі дитинства сьогодні полягає в тому, щоб захистити дітей від негативних наслідків різних соціальних процесів, що відбуваються в суспільстві. Створення необхідних умов для допомоги соціально незахищеним категоріям дітей – це найбільш важливе завдання

сьогодення, зокрема всі прагнення покладено на таким чином влаштоване життя дитини, коли дитина виховується в родині.

Цікавим виявляється аналіз виникнення та поширення соціального явища «діти вулиці». Початок появи такого соціального явища вчені ототожнюють із XVII ст., коли вперше виникає термін «безпритульний», який з пов'язано спочатку із характеристикою зuboжілої верстви населення, а пізніше цей термін застосовують у назві дітей та підлітків (віком 13-16 років), які не мали постійного місця мешкання. Пізніше соціальне явище «діти вулиці» ширше розповсюджується. Відомі історії чотири хвилі безпритульності дітей, що носили масовий характер, пов'язують із соціально-економічним неблагополуччям та психолого-педагогічним занедбанням у суспільстві та окремих родин зокрема.

Першу хвилю безпритульності дітей пов'язують із часами царської Росії та поширенням у зв'язку із подіями Першої світової війни, революційних рухів, ситуацією під час громадянської війни та з ними пов'язані масове біженство населення, евакуаційні процеси, голодом, безробіттям тощо.

Другу хвилю безпритульності дітей науковці пов'язують із процесами колективізації в країні, голодоморами, репресійними діями влади (1931-1933 роки XX століття). Третьої хвилею називають масову безпритульність за часів Другої світової війни (1939-1945 рр.), початок четвертої хвилі поширення безпритульності неповнолітніх припадає на 90-ті роки XX століття.

На превеликий жаль, сьогодні соціальний феномен «діти вулиці» має місце бути присутнім у нашому суспільстві. Треба зазначити, що наразі не можна виокремити одностайну думку науковців щодо переліку характерних ознак дітей та підлітків, яких можна назвати «діти вулиці». Законодавство не дає чітке визначення також цьому соціальному явищу. Тому, прийнято до уваги визначення, яке надало ЮНІСЕФ у свій час: «діти вулиці – це неповнолітні, для яких вулиця стала постійним місцем перебування» [15].

В. Корнеєвська наголошує: «Спираючись на класифікацію дітей вулиці, розроблену Державним інститутом проблем сім'ї і молоді, зазначимо, до категорії «діти вулиці» відносимо: безпритульних дітей, бездоглядних дітей, дітей-втікачів з навчально-виховних закладів, дітей-втікачів із зовні благополучних сімей, дітей, які за своїми психологічними ознаками схильні до постійного перебування на вулиці, дітей, позбавлених систематичної батьківської турботи, аутсайдерів шкільних колективів, дітей з яскраво вираженими ознаками важковиховуваності, схильних до безцільного проведення часу» [15].

Як свідчать дослідження: «основними причинами виникнення дітей вулиці є: соціальні, економічні, педагогічні й психологічні, проте зазначено, що вони, частіше за все, не зустрічаються «у чистому вигляді», а мають інтегрований характер. Окрім цього, феномен вуличних дітей є симптомом надзвичайного соціального-економічного неблагополуччя у країні, а потім і в сім'ї, тобто причини виникнення дітей вулиці криються у негараздах як державного, так і індивідуального рівня» [15].

На думку дослідниці В. Корнієвської: «Бездоглядні – це діти, які знаходяться на межі, тобто вони ще не втратили зв'язку із первинною ланкою суспільства – сім'єю, проте, внаслідок ряду чинників перебувають за крок безпритульності, а також це діти, у яких є місце проживання, але з суб'єктивних чи об'єктивних причин вони не отримують необхідного піклування та систематично перебувають без належного догляду і контролю за поведінкою та розвитком з боку батьків або осіб, які за них відповідають, і, як наслідок, весь час безцільно перебувають на вулиці» [15].

Загальнолюдські права дітей, що грубо порушуються: право на відповідний рівень життя; право на захист від економічної експлуатації; право на освіту; право на охорону здоров'я та охорону здоров'я; право на захист від насильства, зловживань та приниження; право на захист від сексуальної експлуатації.

Тому необхідно повернути увагу суспільства до проблем «дітей вулиць», знайти шляхи розв'язання цих проблем та можливості надання юридичного, соціального, психічного захисту дитини від негативного соціального та економічного впливу в суспільстві. Таким чином, соціальний та юридичний захист дитинства повинен передбачати створення належних умов для всебічного особистого розвитку дитини, до якої б категорії вона не належала: матеріальне та грошове утримання дитини повинно бути на достатньому рівні; кожна дитина повинна отримувати належне виховання та освіту; обов'язковим має бути здорова атмосфера та належне ставлення до дитини в родині; доступ до психологічної та соціальної реабілітації дитини вулиці та адаптації до життя в сім'ї.

Визначившись із поняттям «діти вулиці», необхідно чітко розділяти види дитячої безпритульності, а найголовніше виявити та дослідити причини та передумови появи та поширення цього соціального явища в дитячому середовищі. Це стане в нагоді під час вироблення стратегії та механізмів роботи щодо подолання, мінімізації розповсюдження та запобігання виникнення цього соціального явища, допоможе розібратися в розумінні та усвідомленні формування соціальної політики відносно цієї категорії дітей на державному рівні.

1.2. Досвід особливостей соціальної роботи з «дітьми вулиці» за кордоном

Як наукове, так і практичне зацікавлення зарубіжними технологіями та методами соціальної роботи з дітьми, а зокрема такою категорією як «діти вулиці», обумовлюється тим, що закордонний досвід має свою змістовну та різнобічну специфіку й заслуговує на дослідження та вивчення з метою подальшого впровадження в Україні.

Основа соціальної роботи із «дітьми вулиці» й дезадаптованими дітьми загалом – це максимально спрямований та особистісно орієнтований

розвиток кожної вразливої дитини за допомогою психологічної і соціальної реабілітації кожного члена родини та сім'ї як цілісного соціального організму.

Робота з «дітьми вулиці» є обов'язковою в межах надання соціальної допомоги в багатьох світових країнах. Такі діти належать до «групи ризику», бо саме вони схильні до здійснення протиправних вчинків, такі діти часто кидають навчання в школах, вживають алкогольні напої чи мають інші звички шкідливого характеру. Робота з такою категорією дітей за кордоном відбувається через впровадження цілої низки програм або проєктів, що мають профілактичний характер, бо: «чим пізніше надати допомогу дитині в кризовій ситуації, тим складніше ліквідувати наслідки» [7].

Наприклад, аналіз закордонного досвіду свідчить: «в одній із найбільш благополучних країн Європи – Голландії соціальна робота з важкими підлітками здійснюється за цілим рядом програм (проєктів): проєкт Halt – передбачає роботу з підлітками, які допустили мілкі крадіжки або акти вандалізму, проєкт Thuislozen Team – роботу з підлітками, які бродяжать, проєкт Family Fest (FF) передбачає роботу з неблагонадійними сім'ями, відносно яких порушено питання про позбавлення батьківських прав, проєкт Home Video Training (HVT) спрямований на покращення взаємостосунків у сім'ї у питаннях виховання дітей, проєкт Nieuwe Perspectieven (NP) зорієнтований на роботу з підлітками, яких засуджено умовно» [7].

Колектив науковців вказує: «Найбільш цікавим для нашого дослідження є проєкт Stichting 43 psychologisch pedagogisch instituut (PPI), який передбачає роботу з учнями, які кинули або збираються кинути школу. В рамках даного проєкту: — надається допомога підліткам, які навчаються у звичайній школі, але втратили з нею зв'язки; — підліткам які навчаються в школі і мають ознаки дезадаптації (відставання в навчанні, високий рівень конфліктності); — організуються спеціальної школи для підлітків, які в силу різних причин не можуть повернутися до навчання в звичайній школі» [7].

Відзначимо, що саме в Голландії соціальні працівники працюють з проблемними підлітками за місцем проживання дитини, за місцем навчання, в лікувальних установах, а також вагома вага в роботі та допомозі таким дітям належить багаточисельним громадським організаціям.

Науковці говорять: «...ще в 20 роки минулого століття у США значна увага у шкільній соціальній роботі приділялась проблемам адаптації дітей до умов соціального середовища з метою зменшення серед них числа правопорушень і поліпшення їх психічного здоров'я не тільки через удосконалення шкільних і соціальних умов, а й завдяки допомозі в їх особистісному розвитку. Надання допомоги підліткам реалізовувалось шляхом розширення сфери діяльності соціальних працівників, які працювали з підлітками, що пропускали заняття та мали інші проблеми: агресивну поведінку, низьку успішність тощо. Соціальні працівники допомагали не лише підліткам, а й їх батькам і вчителям, надаючи поради щодо налагодження ефективної взаємодії у стосунках, ділячись з ними своїми психолого-педагогічними знаннями» [17].

У своїй науковій розвідці Н. Глушко вказує: «У Великобританії соціальні працівники у роботі з підлітками крім загальноприйнятих принципів (дотримання прав людини, профілактична спрямованість, діяльнісний підхід тощо) керуються і особливими (недопустимість тиску у соціальній роботі з дітьми та сім'єю, партнерські відносини з усіма членами сім'ї, орієнтація на здібності та потенціал людини, врахування думки дітей, співпраця з іншими агентствами). У цій країні соціальні працівники є співробітниками не школи, а соціальних служб забезпечення освіти, прикріплюючись до окремої школи, вони допомагають вчителям вирішувати проблеми, пов'язані з поведінкою, відвідуванням, успішністю, матеріальним становищем учнів; беруть участь у розробці політики і стратегії подолання цих проблем і встановленням зв'язків між сім'єю і школою» [7].

Л. Волинець наголошує: «У Великобританії, за рішенням суду, батьків дезадаптованих підлітків можуть зобов'язати відвідувати Центри підтримки

сім'ї з метою надання батькам методичної допомоги у подоланні недоліків у вихованні їх дітей, або ж до сім'ї прикріплюється соціальний педагог з цією ж метою» [4].

Наукової ваги має позиція французьких науковців. У Франції вважається, що вирішення педагогічних та виховних проблем – це першочергове завдання країни, для виконання якого необхідним вбачається об'єднання й активізація зусиль усіх, вся французька нація має стати «виховною нацією» у всьому, в ідеологічному, культурному, економічному напрямах. Французи говорять, що педагогіка навколишнього середовища – це відкрита система, так звана, педагогіка дії, найважливішими принципами якої виокремлюють педагогічну співпрацю, міжособистісне спілкування, педагогічний діалог. Таким чином, вміння підлітками спілкуватися та бути у взаємодії з навколишнім середовищем сприятиме, на думку французів, розвиткові незалежної та вільної особистості, її самовираженню та успішній його самореалізації. Велика увага у Франції приділяється використанню технології педагогічної анімації (приклад аутріч-технологій) як в позанавчальній роботі, так і в межах освітньо-виховного процесу.

Серед функцій аніматорів визначено створення умов для цікавої та захоплюючої діяльності, допомога в створенні серед членів групи дружніх стосунків, залучення дітей та підлітків до анімаційного виду творчості. Обов'язковий компонент анімаційної діяльності – анімаційні проекти (масштабні програми з підготовки анімаційних груп, організація соціальної реклами конкретних анімаційних програм тощо) та анімаційні програми (конкретні творчі заходи), що відзначаються різноманітністю свого змісту й масштабністю. Французькі вчені-педагоги наголошують, що оновлене, організоване за певними правилами соціальне середовище буде сприяти формуванню гармонійно розвиненої особистості та підвищенню її загального розвитку.

Цікавим видається досвід впровадження у Швеції добровільної програми «Контактна модель роботи з сім'єю», що має на меті підбір

місцевим комітетом соціального забезпечення родин задля надання їм допомоги, бо вони знаходяться у скрутному становищі. Контактна модель характеризується як робота з неповними родинами, члени яких можуть мати схильність до вживання алкоголю або ж наркотиків, такі родини можуть мати дітей-інвалідів, це робота з молодими родинами. Л. Волинець наголошує: «Особи, які підбираються для такої взаємодії, є звичайними людьми, без спеціальної освіти і професійного досвіду, проте вони здатні контактувати, спілкуватися, підтримувати та допомагати іншим. Подібна практика існує і у Великобританії, там запроваджено цікавий досвід використання сімей вихідного дня, коли з метою надання вільного часу батькам, інші сім'ї беруть на вихідні дні їх дітей до себе» [4].

На нашу увагу заслуговує втілений ще в 90-роках минулого століття в Німеччині проєкт «Місто як школа». Цей проєкт - це приклад застосування в роботі концепції «навчання на практиці», що був започаткований у 70- роки ХХ століття в США. Передумови створення цієї концепції пов'язують із зростанням в той час у Нью Йорку кількості старших підлітків, які кидали навчання в школі за рік або два до її закінчення, або ж через емоційні чи інші причини відмовлялися повертатись до отримання освіти. Ця проблема мала поширення і постала необхідність надавати допомогу підліткам, щоб вони мали змогу відчувати свою значимість, щоб вони зрозуміли важливість та необхідність отримання освіти. Проєкт «Місто як школа» можна назвати прототипом «Школи нового типу» для важковиховуваних і педагогічно занедбаних дітей. «Школи нового типу» були ніби викликом на зростаючу в європейському співтоваристві потребу – підвищення рівня освіченості та профілактика негативних виявів серед дітей-мігрантів.

Таким чином, досвід впровадження соціальної роботи за кордоном з проблемними дітьми та підлітками видається досить змістовним та цікавим. Цілком можливим є впровадження елементів такого досвіду у роботі з такою категорією дітей як «діти вулиці» підлітками в Україні.

РОЗДІЛ 2

АУТРИЧ-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК НАПРЯМ МОБІЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З «ДІТЬМИ ВУЛИЦІ»

2.1. Технологічні особливості використання аутич-технології в процесі вуличної соціальної роботи з «дітьми вулиці»

«Вулична соціально-педагогічна робота – новий тип соціальної роботи з дітьми в Україні. Проте така форма роботи існує вже на протязі десятиріч в багатьох інших, в тому числі високорозвинених, країнах світу (США, Франції, Португалії, Німеччині, Великобританії та ін.). Проблема безпритульних та бездоглядних дітей існує в кожній країні, незалежно від рівня її добробуту, хоча є значні відмінності у кількості, віці, соціальному походженні, причинах, меті та виду діяльності дітей на вулиці» [11].

«Вулична соціальна робота – це перший крок до дитини, яка з тих чи інших причин опинилася на вулиці, має скрутні життєві обставини та часто-густо травматичний досвід стосунків з батьками та оточуючими. Цю роботу потрібно розглядати як невід’ємну складову частину мережі подальшої соціальної роботи з дитиною та її родиною по сприянню та відновленню умов для життя та всебічного розвитку дитини» [11].

«Мета соціальної вуличної роботи – покращити положення та здоров’я вуличних дітей шляхом привнесення та додання до середовища, де вони змушені жити, того, в чому вони мають потребу, та того, що вони позбавлені і чого вони бажають; спонукати їх до встановлення позитивних відношень з людиною чи групою яка піклується про них, та з тими, хто може допомогти їм покращити своє життя, в організації змістового дозвілля, а також допомогти дітям вулиці в реалізації їх прав та потенційних здібностей, можливостей, обдарувань» [17; 11].

І. Артеменко доводить: «Аутріч (англ. out – ззовні, reach – досягати) – активні дії щодо встановлення та підтримки контактів с цільовими групами для проведення з ними певної профілактичної роботи шляхом відвідування місць скупчення, вуличних сайтів» [1].

На думку І. Артеменко: «...аутріч – проведення профілактичних заходів у звичних для цільових груп місцях. Аутріч (OUTREACH) – метод роботи з населенням та окремими групами, що полягає в тому, що спеціально підготовлені працівники, добровільні помічники на громадських засадах спеціалізованих державних установ та організацій, рекрутери та інформатори за методикою «рівний-рівному» працюють в місцях перебування, скупчення, відпочинку, роботи представників цільових груп, надають на добровільних засадах їм послуги» [1].

В процесі вуличної роботи виділяють два основні напрямки:

1) «аутріч-робота (англ. outreach work – робота, що досягає, дотягується), яка спрямована на залучення представників цільової групи з вулиці до соціального закладу, організації, де їм нададуть соціальні послуги і допомогу. Цей різновид роботи найчастіше застосовують щодо безпритульних і бездоглядних підлітків» [16];

2) «детач-робота (англ. detach work – окрема, самостійна робота), яка «покликана надавати соціальну підтримку безпосередньо і тільки на вулиці, в середовищі життєдіяльності певної соціальної групи. Вона доцільна для соціальної роботи з такими цільовими групами, які достатньо адаптовані до проживання на вулиці, для яких таке середовище є більш-менш прийнятним. Зокрема, кочові групи (наприклад, роми), або люди старші 18 років, для яких вулиця – постійне місце заробітку або місце проведення дозвілля. Робота з такими цільовими групами спрямована не стільки на припинення такого способу життя, як на максимальне зниження пов'язаного з ними ризику» [16].

І. Артеменко наголошує: «Вулична соціальна робота виникла в 1920-х роках у США для профілактики криміналізації підлітків з бідних кварталів. Перший аутріч-проект серед СІН впроваджений у 1981 році в Нідерландах

членами організації «Junkie Bond», які розповсюджували стерильні шприці у Роттердамі» [1]. З кінця 90-х років минулого століття в Україні першими розпочали реалізовувати аутріч-проекти в Києві, Одесі та Миколаєві завдяки програмам «Діти вулиці», «Мобільні центри вуличної профілактичної роботи», «Ігротеки на вулицях», за стратегією «Зменшення шкоди».

Аутріч-робота є особливою формою соціальної діяльності. Це соціальна робота поза офісом, поза лікарняної установи - безпосередньо в місці «проживання» цільової групи, «на вулиці».

Єдиного визначення аутріч-роботи не існує. Європейський центр з моніторингу наркотиків і наркозалежності пропонує під аутріч-роботою розуміти діяльність, спрямовану на «встановлення контакту з клієнтами в звичних для них умовах – на вулиці, вдома, в клубах або в інших місцях» [22]. Аутріч дозволяє «працювати з тими цільовими аудиторіями, які не звертаються в звичайні служби. Подібна робота часто апелює до цінностей розвитку і зміцнення суспільства» [22].

В огляді діяльності Всесвітньої організації охорони здоров'я читаємо: «Аутріч-працівники мають справу з неохопленими групами, допомагають їм вижити, стають сполучною ланкою між цими групами і суспільними організаціями і проводять дослідження на місцях ... Тут використовується підхід, при якому індивідуальні права дотримуються, а до потреб ставляться з розумінням і не засуджують» [22].

Англійський психолог Річард Хартнолл дав таке визначення аутріч-роботи: «Це суспільно орієнтована діяльність, спрямована на встановлення контакту з тими цільовими аудиторіями, з якими не проводиться ефективної роботи ні існуючими службами, ні за допомогою традиційних каналів інформування про охорону здоров'я» [22].

У цих визначеннях багато спільного, а тому дотримуємося узагальненого наступного визначення: «Аутріч-робота включає надання інформації, консультацій і профілактичних засобів закритим соціальним групам в місцях, звичних для них, тобто там, де вони живуть і проводять час.

На відміну від медичних установ, служби, що займаються аутріч-роботою, самі йдуть до своїх клієнтів, не чекаючи, поки ці люди звернуться до них за допомогою» [1].

Як правило, основними цільовими групами, для яких застосовні методи аутріч-роботи, є так звані маргінальні групи [22], до яких відносяться:

- споживачі наркотиків (зокрема, споживачі ін'єкційних наркотиків);
- працівники комерційного сексу та їх клієнти;
- діти-безпритульні;
- особи без певного місця проживання;
- делінквентні вуличні підлітки;
- неформальні молодіжні угруповання і спільноти (хіпі, панки, скіни та інші).

Основними завданнями аутріч-служби є:

- встановлення контакту з клієнтами в місцях їх проживання і проведення часу;
- консультування в умовах вулиці;
- напрямок або супровід для отримання допомоги в інші служби (відділення тимчасового проживання, дитячі будинки та ін.).

Аутріч-робота включає в себе на три базових блоки: картування, первинний контакт та оцінку клієнта (скринінг), повторні контакти з клієнтами.

Важливим етапом в організації роботи аутріч-служби є картування території і розробка маршрутів. Картування, тобто визначення місць проживання і проведення часу клієнтів, необхідно проводити постійно, оскільки цільові групи даного типу надзвичайно мобільні і топографічна картина постійно змінюється.

Картування складається з декількох етапів. Спочатку слід скласти список всіх місць, де зазначено або потенційно можливе знаходження цільової групи (наприклад, бездоглядні діти і підлітки). Далі необхідна методична перевірка всіх місць вуличних «тусовок» з складанням опису

кожної з них: точне місцезнаходження, кількість потенційних клієнтів, їх віковий і статевий склад, рід діяльності або інтересів (оскільки кожна «тусовка» на чомусь «спеціалізується»), а також час функціонування (воно залежить від роду занять членів соціальної групи). Уже під час первинного картування можливі встановлення контакту з клієнтами, первинна оцінка їх потреб і проблем, надання їм допомоги, можливої в умовах вулиці, і напрямок до центрів залежно від виявленої проблеми.

За результатами первинної оцінки можливих клієнтів фахівець визначає завдання для роботи аутріч-служби, наприклад:

- добровільне консультування та експрес-тестування на ВІЛ-інфекцію;
- напрямок або супровід до Центру СНІДу;
- напрямок або супровід в відділення денного перебування або інші служби для надання психосоціальної допомоги;
- мотивація на зміну ризикованої поведінки і т.д.

При повторних контактах співробітники аутріч-служби залучають клієнтів в систему спадкоємного допомоги, мотивують їх звернутися до відділень допомоги для людей, що опинилися у важкій життєвій ситуації, в партнерські організації, включаючи медичні установи.

«Аутріч-робота може проводитися як на індивідуальному рівні (передбачає зміну поведінки окремого представника цільової групи), так і на груповому рівні (передбачає соціально-культурні зміни). Аутріч-робота на індивідуальному рівні включає приватне консультування з виникаючих питань, на груповому рівні – проведення різних акцій, в організацію яких залучається більш ніж двох учасників» [22].

Аутріч-робота може виконуватися як лікарями, психологами, фахівцями з соціальної роботи, так і спеціально підготовленими представниками груп ризику.

Для дітей важлива підтримка, їм необхідно знати місце та розклад роботи вуличних працівників, тоді, при необхідності, вони зможуть звернутися за допомогою. Якщо діти будуть поважати вуличного працівника,

то вони будуть звертатися до нього та прислуховуватися до його порад та рекомендацій [11; с.265];

- надання мінімальних соціальних послуг (роздача їжі, одягу та ін.);
- надання первинної медичної допомоги;
- надання інформації про шляхи збереження здоров'я; сприяння прийняттю здорового способу життя;
- сприяння в усвідомленні й прийнятті позитивних стереотипів соціальної поведінки;
- консультування – при роботі з дітьми консультування часто зводиться до надання порад по тому чи іншому питанню в умовах анонімності та конфіденційності;
- переадресування дітей до інших існуючих інститутів соціальної допомоги (денний центр, притулки);
- залучення громадськості до вирішення соціальних проблем «вуличних дітей»;
- допомога в захисті від будь-якого фізичного та психічного насилля;
- здійснення профілактичної роботи щодо попередження правопорушень та злочинності серед дітей та молоді;
- по можливості повернути дитину у сім'ю [17; 11].

«До складу мобільної групи вуличної соціальної роботи входять і волонтери районних соціальних служб для молоді: інформаційні волонтери; волонтери-ігротехніки; група технічного забезпечення» [17].

Вимоги до соціального працівника (педагога), що працює на вулиці:

- доброта;
- чесність (віддавати собі звіт, що може зробити, а що ні);
- любов до дітей;
- терпимість;
- годен довіри (допоможе дітям, а не витратить гроші на себе);
- психічне здоров'я [11].

Він повинен:

- поважати права та побажання дітей, що потребують соціально-педагогічної допомоги та підтримки;
- дотримуватись принципу конфіденційності;
- дотримуватись емоційної дисципліни (зберігати таємниці дітей); не провокувати агресію;
- дотримуватись всіх вимог правоохоронних органів;
- рівно ставитись до всіх дітей – розподіляти те, що є, на всіх дітей;
- не підривати довіри [17; с.103; 11, с.265].

Існують три випадки, коли соціальний працівник повинен активно втручатися і діяти:

1. Загроза вбивства дитини.
2. Ймовірність скоєння дитиною злочину.
3. Суїцидальні наміри дитини [11].

Вуличний соціальний працівник (педагог) повинен стати частиною вулиці з точки зору дитини, завжди бути у курсі всіх подій. При проведенні соціальної роботи важливо, щоб весь час хто-небудь з робітників був на вулиці. Тоді стає можливим швидке реагування на зміну ситуації. Гнучкість та мобільність – дуже важливі для соціального працівника на вулиці [11].

Критерії ефективності соціальної вуличної роботи:

- повторні звернення дітей до соціального працівника за допомогою;
- залучення до волонтерських дій;
- прихід у Денний Центр чи притулок;
- повернення з вулиці до дому;
- кількість дітей та підлітків, яким була надана соціально-педагогічна, психологічна, інформаційна допомога;
- залучення громадськості за місцем проживання до вирішення соціальних проблем [11; 17].

Партнери соціального працівника, який працює в умовах вулиці:

- державні установи та організації, які вже працюють з «дітьми вулиці»;
- недержавні та релігійні організації та об'єднання;
- комітет місцевого громадського самоврядування [17].

Переваги вуличної соціальної роботи:

1. Можливість встановлення інформаційного та особистісного контакту з значною кількістю дітей.
2. Здійснення діагностики та проведення реальної оцінки соціальної ситуації (визначення кількості дітей, їх реальних проблем та потреб, зібрати первинну інформацію).
3. Спостерігати поведінку дітей «без прикрас».
4. Здійснення соціальної допомоги на території дитини, в умовах близького для дитини середовища.
5. Пропаганда та популяризація системи соціальної роботи серед дітей, залучення потенційних волонтерів [17; 11].

Обмеження вуличної роботи:

1. Вуличний соціальний працівник не може все забезпечити самостійно, залежить від розкладу роботи Денного Центру (наявність душевої кімнати, телефону, консультування спеціалістів та ін.).
2. Обмеження власних можливостей – не можна врятувати кожного.
3. Процес вуличної роботи розрахований на довгострокові поступові зміни в житті дитини. Іноді зразу не відбувається ніяких змін в житті дитини. Але треба пам'ятати, що зміни можуть з'явитися тільки після тривалого спілкування та роботи з дитиною [11].

Дуже важливий вклад у роботі з «дітьми вулиці» вносять працівники органів внутрішніх справ.

Суттєвою і вельми небезпечною складовою кримінальної ситуації, яка склалася в Україні, є зростання злочинності серед «дітей вулиці». Серед злочинів, що скоєні ними є такі: вбивства, умисні тяжкі ушкодження, зґвалтування, розбійні напади та пограбування, крадіжки, хуліганство тощо.

Спостерігається поширення вживання наркотиків у середовищі «дітей вулиці», набуває актуальності і те, що, позбавлені постійної батьківської опіки діти все частіше потрапляють у сферу інтересів кримінальних осіб, стають об'єктом (жертвою злочинів) або суб'єктом (самі чинять злочин і стають злочинцями).

За цих умов особливої значущості набуває сьогодні створення дійової системи превентивної роботи з «дітьми вулиці», залучення до цієї діяльності різних установ, організацій, відомств, тісна координація їх зусиль, в тому числі з органами внутрішніх справ.

Превентивна робота з «дітьми вулиці» є один із складових і відповідальних напрямків діяльності працівників органів внутрішніх справ. Відомо, що попередити набагато легше, ніж потім «лікувати» – подолати наслідки тих чи інших відхилень у поведінці та розвитку дітей і підлітків.

Авторами дослідження наведено блок-схема мережі соціальної роботи з вуличною дитиною (див. Додаток Б).

Таким чином, аутріч-робота в межах надання соціальної допомоги нужденним включає інформування, консультаційну допомогу й профілактичні засоби окремим особистостям або соціальним групам в тих місцях, які є звичними для них, тобто там, де ці люди проживають або проводять більшість часу. Соціальні служби або соціальні працівники, які здійснюють аутріч-роботу, самі йдуть до клієнтів, не чекають, поки вони звернуться за допомогою.

2.2. Характеристика сучасних напрямів мобільної соціально-педагогічної роботи з «дітьми вулиці»

«Робота, що проводиться на вулиці – це так звана аутріч-робота, тобто розширена робота, під час якої персонал виходить на вулицю, щоб запропонувати послуги вуличним дітям. Виходять у ті райони, де діти зазвичай проводять час. Робота, що відбувається безпосередньо на вулиці,

дуже допомагає встановити контакт з дітьми. Особливо важливо встановити контакт з тими дітьми, які не відвідують відповідні центри або не залишаються в притулку. Інколи контакт з «вуличними працівниками» може спонукати дитину відвідати денні центри або залишитися в притулку» [35].

Прикладом такого виду технології роботи з дітьми вулиці можна назвати роботу Херсонського ОЦ СССДМ, яким було організовано діяльність волонтерського загону на ігрових майданчиках. З дітьми та молоддю проводилися чисельні вуличні ігротеки, ігри по станціях.

У питаннях організації і проведення профілактичної роботи на вулицях міст стосовно попередження правопорушень і злочинності в молодіжному середовищі обласний, міський та районні центри СССДМ співпрацюють з місцевою владою, підрозділами ювенальної поліції, службою у справах дітей, органами освіти та органами охорони здоров'я, а також фахівцями правоохоронних органів та членами громадських організацій.

У межах реалізації соціальних програм налагоджено діяльність спеціальних соціальних служб для молоді «Виїзний консультативний пункт». Здебільшого спеціалісти проводять групову роботу, яка активно доповнюється індивідуальними консультаціями. Широко використовуються масові профілактичні вуличні форми роботи – акції, конкурси, вистави, шоу-програми, рок-концерти, дискотеки.

Цікавим напрямком роботи є проведення ігротек.

Аналіз зразків досвіду дає нам можливість визначити, що до основних форм вуличної соціальної роботи (зокрема аутріч-технологій) можна віднести: ігротеки, дискотеки, вуличний театр, консультування, пункт соціальної підтримки, надання інформації.

«Ігротека на вулиці – це комплекс ігор, які пропонуються дітям з метою створення умов для змістовного дозвілля, пропаганди здорового способу життя» [17].

Вулична ігротека один з напрямків соціальної програми (проєкту) «Діти вулиці». Як форма аутріч-роботи ігротека передбачає наявність

необхідного для роботи реквізиту та ігротехніка, людини, яка виступає у ролі організатора ігрової діяльності.

Функції вуличних ігротек:

- організаційна: залучення дітей та підлітків до організації змістовного дозвілля дітей;
- профілактично-діагностична: профілактика негативних явищ в дитячому та молодіжному середовищі та виявлення шляхів запобігання девіантній поведінці;
- розвиваюча: розвиток комунікативних здібностей «дітей вулиці» і тих, хто працює з ними. Ті, хто працює з «дітьми вулиці» отримують навички соціально-педагогічної роботи, формування лідерських якостей;
- навчально-виховна: ознайомлення з системою знань про права дитини, з традиціями та культурою різних народів світу, виховання шанобливого ставлення до особистості та прав дитини і взагалі до людини;
- комунікативна: можливість знайти нових друзів серед однолітків та займатись соціально значущою роботою;
- консультативна: надання кваліфікованих безкоштовних консультацій дітям.

Ігротехнік – це член бригади по проведенню вуличної соціальної аутріч-роботи.

Обов'язки ігротехніків:

- реорганізація та проведення ігрової діяльності в умовах вуличного простору з урахуванням вікових особливостей клієнтів;
- залучення дітей до активних форм проведення дозвілля;
- дотримання норм психологічної та фізичної безпеки клієнтів вуличної соціальної роботи;
- надання в разі потреби першої медичної допомоги;
- дотримання етичних норм поведінки та пропаганда здорового способу життя;

– налагодження добрих стосунків з клієнтами вуличної соціальної роботи та надання їм позитивної інформації про роботу соціальних служб.

Робота починається з збору інформації про місця, де можуть знаходитись діти вулиці. Це може бути залізничні вокзали, станції метро, горища і підвали будинків, парки та інші місця. Часто з інформацією про місця знаходження вуличних дітей до соціальних працівників звертаються громадські організації ентузіасти – громадські працівники і діячі, колишні вуличні діти, волонтери, міліція та інші. Отримав інформацію соціальні працівники вирушають у рейд.

Мета рейду познайомитись з вуличними дітьми і встановити з ними контакт. Дуже добре допомагає досягнути цієї мети посилення на спільних знайомих з числа вуличних дітей, співпрацівників мобільних соціальних служб, організацій та притулків або просто людину, яку дитина знає і поважає, через яку отримала реальну підтримку та допомогу. але треба бути дуже обережним і тактовним, щоб не образити і спугнути дитину. Бесіда – головний метод. У ході бесіди важливо завоювати довіру, виявити потреби дитини, надати інформацію про те де можна отримати допомогу; встановити особистість дитини і зрозуміти, що її привело на вулицю.

Вулична соціальна робота передбачає регулярність відвідування дітей, тому повідомляється, де і коли можна знайти соціального працівника у випадку необхідності.

Встановивши довірливі стосунки з дітьми, вуличні соціальні працівники пропонують дітям:

– соціальні консультації, бесіди, які допомагають дитині краще зрозуміти самого себе, один одного і оточуючих; бесіди з сім'єю дитини, з родичами;

– інформаційні послуги: де отримати медичну допомогу, як виконувати сексуальну безпеку, як зменшити шкоду від наркотиків або взагалі позбавитись від наркотичної і алкогольної залежності та інше;

- допомогу в отриманні медичних, освітніх, професійних та інших послуг; оформлення необхідних документів та інше;
- наданні дитині право вибору місця виходу з вулиці: рідна сім'я, дитячий будинок сімейного типу, прийомна сім'я, денний центр та інше.

Соціальний працівник докладно обмірковує з дитиною можливість вибору майбутнього. Один із найважливіших аспектів соціальної роботи у тому, щоб підвести дитину до використання соціальних послуг, в першу чергу – денного центру.

У випадку, коли дитина частіше ночує дома і зв'язок з сім'єю не втрачена, треба наповнити життя дитини позитивним змістом через денні центри, підліткові клуби, спортивні секції, але найголовніше - повернути дитину до сім'ї, до шкільного життя.

При аутріч-роботі з вуличною дитиною необхідно бути послідовним та настійливим. На основі досвіду вуличної роботи для підвищення її ефективності, необхідно прийняти наступні заходи:

- створити диспетчерську службу, яка має реальну інформацію про допомогу «дітям вулиці»;
- створити прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу;
- створити готелі тимчасового перебування;
- створити денні центри, клуби для проведення вільного часу.

Важливо використовувати будь-які можливості для влаштування дитини у сім'ю. Якщо немає можливості повернути дитину у біологічну сім'ю дитину бажано направити у прийомну сім'ю або у дитячий будинок сімейного типу, патронажну сім'ю, під опіку, піклування й усиновлення.

Необхідно створити достатньо професійних сімей, які приймають дитину з вулиці і заохочувати їх, надавати всіляку допомогу. А також підготувати соціальних працівників для роботи з «дітьми вулиці», психологів, соціальних педагогів, ігротехників, волонтерів, батьків-вихователів.

Технологія роботи з вуличним дітьми на різних етапах:

1 етап – спостереження. На цьому етапі з'ясовують:

- режим існування;
- засоби добування грошей;
- шкідливі звички;
- состав;
- який вплив дорослих;
- визначення лідерів та інше.

2 етап – встановлення першого контакту. Для найбільш ефективної роботи на цьому етапі бажано користуватись прикладом соціальної картки дитини (додаток В).

3 етап – розробка спеціальної програми по роботі саме з цією тусовкою. З тусовкою можна працювати добре знайомими методами, а саме просто поступово з'ясовуючи потреби дітей, намагаючись вирішити, по мірі можливості, їх проблеми.

Написання програм передбачає, перш за все, існування будь-якого заняття або ідеї, які цікавлять саме цю групу дітей, наприклад, участь дітей у тренінгу, заняття верховною їздою, участь дітей у природоохоронних або будь-яких інших акціях, участь у туристичних походах, заняття у гуртках, секціях, клубах.

При розробці програми треба опиратися на можливості та наявні ресурси. Не слід ставити неможливі цілі, займатися популізмом, переоцінювати свої можливості.

Авторами дослідження також запропоновано структуру експериментального майданчика для використання у регіональній комплексній програмі зниження рівня безпритульності засобами використання аутріч-роботи з дітьми вулиці (див. Додаток В).

Вуличні діти не виживають по одинці, вони збираються у групи. Програми треба розробляти для кожної окремо взятої території, тусовки, групи.

Потрібні стаціонари денного перебування як для «проблемних» дітей, так і для тих, хто поки що хоча би ночує дома. Необхідні клуби, бажано мікроклуби. У цих клуба повинна працювати молоді ініціативні люди. Є великий резерв – неформальна молодь. Як правило це нестандартні, творчі люди.

Треба признати, що неможливо повернути у сім'ї всіх дітей. Приблизно 25% з них свідомо уникають спроб змінити життя, адаптуватися до соціуму. Тому необхідна мережа невеликих нічліжок для дітей куди дитина могла бути прийнята без будь-яких попередніх умов.

Отже, серед численних форм і методів мобільної соціальної роботи з «дітьми вулиці» своє місце займають аутріч-технології. Саме така робота буде сприяти довірі, відкритості та зацікавленості «дітей вулиці» до уваги з боку дорослих, які намагаються їм допомогти.

ВИСНОВКИ

В Україні більш поширеними вважають терміни «безпритульні» або «бездоглядні діти». Дитина вулиці – це без наглядна дитина, тобто дитина, яка опинилася без нагляду батьків; це також безпритульна дитина – дитина, яка не живе вдома з різних причин (або взагалі не має домівки).

Розв'язання проблем категорії дітей, чиє життя пов'язане з вулицею, вважаємо потребою запровадження та створення цілісної системи соціального захисту їх прав та соціально-психологічної допомоги – від першого контакту на вулиці (особливості аутріч-технологій), до її остаточної соціалізації, патологічної адаптації та реабілітації спочатку у притулку (кризовому денному центрі), а потім у сім'ї (рідній або фостерній) чи у дитячому будинку сімейного типу. Комплексна модель соціально-педагогічної роботи з «дітьми вулиці» повинна включати в себе велику кількість форм, методів (зокрема, аутріч-технології) та заходів щодо запобігання поширенню соціального явища «діти вулиці».

Аутріч-робота – це досягнення зовні, це активні дії по встановленню і підтримці контакту з цільовою групою для проведення роботи з нею шляхом відвідування місць збору та (або) проживання її представників.

Мобільна соціально-педагогічна робота з «дітьми вулиці» включає встановлення контакту з вуличною дитиною або з групою дітей; вирішення їх найперших потреб (їжа, одяг, медична допомога); юридичні та психологічні консультації; проведення масових заходів тощо. Форми мобільної соціально-педагогічної роботи: масові заходи, ігри, вуличний театр, спортивні ігри, туристичні походи, літні табори та інше.

Діти вулиці потребують нашої уваги і любові. Яка буде Україна у майбутньому залежить від того чи зможемо ми їх реабілітувати. Це, звичайно, складне завдання, яке потребує негайного вирішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артеменко, І. Підготовка менеджерів соціальної роботи до взаємодії із закритими групами // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. // [Електронний ресурс]. - URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7271/Artemenko.pdf?sequence=1&isAllowed=y> .
2. Брич, В. Профілактична робота з підлітками та молоддю з питань пропаганди здорового способу життя, профілактики алкоголізму, наркоманії та ВІЛ-інфекції // [Електронний ресурс]. - URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/191/1/Profrobota.pdf> .
3. Висоцька А. А., Гладченко І. В., Супрун М. О. Соціалізація дитини з обмеженими розумовими можливостями в сучасному освітньому вимірі / Навчально-методичний посібник / А. В. Висоцька, І. В. Гладченко, М. О. Супрун – К.: Інститут спеціальної педагогіки, 2014. – 214 с. / [Електронний ресурс]. - URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/705560>
4. Волинець Л. Британська модель соціальної допомоги дітям / Людмила Волинець // Соціальна робота та соціальна політика. – 2000. – № 1. – С. 25–31.
5. Волинець, Л. Щодо соціального феномену «діти вулиці» в Україні // Соціальна політика в Україні та сучасні стратегії адаптації населення: Зб. наукових статей. – К.: НВТ «Студцентр», 1998 р. – С. 170–175.
6. Глушко Н.В., Супрун М.О. Питання соціальної реабілітації дезадаптованих підлітків / Н.В.Глушко, М.О.Супрун // Юридична психологія та педагогіка. – 2011. – №2. – С. 246–254.
7. Глушко, Н., Супрун, М. Зарубіжний досвід соціально-педагогічної роботи з дезадаптованими старшими підлітками / [Електронний ресурс]. - URL: <https://lib.iitta.gov.ua/714171/1/%D0%97%D0%B0%D1%80%D1%83%D0%B1%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%B4%20%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE->

[%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B8%20%D0%B7%20%D0%B4%D0%B5%D0%B7%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D0%BF%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B8%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%88%D0%B8%D0%BC%D0%B8%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%BA%D0%B0%D0%BC%D0%B8.pdf](#)

8. Декларація ООН прав дитини (від 20.11.1959 р.). // Збірник міжнародних документів та нормативно-правових актів України з питань соціально-правового захисту дітей. // М-во юстиції України; Ред. кол. Станік С.Р. (голова) та ін. – 2-ге вид. допов. – К.: Логос, 2001 р. – Ч.1. – С. 8-10.
9. Зайцевська, Т. Вулична соціальна робота. // Соціальна робота: Теорія, досвід перспективи. Матеріали доповідей та повідомлень науково-практичної конференції – Ужгород, 1999 – Ч.1. – 262 с.
10. Зайцевська, Т. Соціально-психологічне дослідження «дітей вулиці» та їх родин. // Психологія: Зб. наук. праць – К.: НТУ ім. М.П. Драгоманова. – Вип. 15, 2002 – С 216 – 224.
11. Капська, А. та ін. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи: Модульний курс дистанційного навчання. // За ред. І Звереві та Г. Лактіонової. – К.: Наук. світ, 2001 р. – С. 54–61.
12. Каржова, З. Соціально-правовий захист дитинства // Соціалізація особистості: Зб. наук. пр. – К.: 1999 р. – Вип. 3. – С. 91–100.
13. Коваль Л.Г., Зверева І.Д., Хлебик С.Р. Соціальна педагогіка. // Соціальна робота: Навч. посібник. – К.: ІЗИН, 1997 р. – С. 184–200.
14. Коношенко С. В. Теоретико-методичні основи реабілітаційної роботи з соціально дезадаптованими підлітками в умовах індустріального регіону: дис. на здобуття наукового ступеня докт. пед. наук: 13.00.05 / Коношенко Сергій Володимирович. — Луганськ, 2010. – 492 с.

15. Корнєєвська, В. Особливості роботи соціального працівника з «Дітьми вулиці» : автореф. магіст. роботи. – Миколаїв, 2021 / [Електронний ресурс]. - URL: <https://krs.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1654/1/%D0%90%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%20%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BD%D1%94%D1%94%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%92.%D0%9B..pdf>
16. Крисов, Л.П. Модель вуличної профілактичної роботи з підлітками та молоддю, які належать до груп ризику, за технологією мультидисциплінарної команди // Вебінар 24.02.2016 / [Електронний ресурс]. - URL: <http://knowledge.org.ua/wp-content/uploads/2016/03/%D0%92%D0%B5%D0%B1%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D1%80-24.02.2016.pdf>
17. Кубицький С. О. Технології соціально-педагогічної роботи в зарубіжних країнах: навч. посібник / С. О. Кубицький. – Ніжин: Видавець. ПП Лисенко М. М. – 2013. – 278 с.
18. Максимова, Н. Психологічні фактори соціальної адаптації «дітей вулиці». // «Діти вулиці»: Метод. рекомендації по роботі з «дітьми вулиці» / Упорядник А.Г. Зінченко. – К., УДЦССМ, 1999. – С. 67-72.
19. Матюхіна, Н. Проблеми підготовки працівників органів внутрішніх справ до роботи з «вуличними дітьми». // Закон і підліток: Матеріали обласної науково-практичної конференції (Донецьк, 27 жовтня 2000 р.). / Гол. ред. Ю.Л.Титаренко. – Донецьк: ДІВС, 2000. – С. 254-256.
20. Методика використання ігрових технік в соціальній вуличній роботі. // Технології соціально-педагогічної роботи: навчальний посібник. / За заг. ред. проф. А. Капської. – К., 2000. – С.130-144.
21. Мурашкевич О. А. Технології соціальної роботи в зарубіжних країнах: навч.-метод. посібник / О. А. Мурашкевич. – Луганськ: Вид-во ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». – 2013. – 202 с.

22. Нападу, О. Соціальна робота: теорія і практика, 2018 / [Електронний ресурс]. - URL: https://stud.com.ua/171185/sotsiologiya/sotsialna_robota_teoriya_i_praktika
23. Окаринський, М. Соціальний захист дитинства. // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. Посібник для підвищення кваліфікації працівників центрів соціальних служб для молоді. - У 2-х частинах. / За заг. ред. А.Я. Ходорчук. - К.: УДЦССМ, 2001. - Ч.2.- С. 164-183.
24. Особливості використання ігрових технік в соціальній вуличній роботі. // Капська А.Й. та ін. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи: Модульний курс дистанційного навчання. // За ред. І Звереві та Г. Лактіонової. - К.: Наук. світ, 2001 р. - С. 105-115.
25. Побережник, О. Організація кризового центру, що надає комплексну медичну допомогу «дітям вулиці». // Стратегія реалізації державних гарантій надання медичної допомоги населенню України на засадах медичного страхування: Зб. наукових праць за матеріалами науково-практичних конференцій (25-26 грудня 2001 р.). - Ірпінь, 2001 р. - С. 183-187.
26. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : посіб. у 2-х ч.; Ч. I. Сучасні орієнтири та ключові технології / З. П. Кияниця, Ж. В. Петрочко. - К. : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. - 256 с / [Електронний ресурс]. - URL: <http://www.p4ec.org.ua/upload/education/library/1513689511.pdf>
27. Технології соціальної роботи і соціальної допомоги в умовах трансформаційного періоду: навчально-методичний посібник / за заг. ред. А. О. Полянничко, А. В. Кирилюк. Суми : ФОП Цьома, 2020. 336 с. / [Електронний ресурс]. - URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/9193/1/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D1%87-%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BA%D0%B0%D1%84%D0%B5%D0%B4%D1%80%D0%B8%20%281%29.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти ХДУ

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

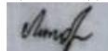
Я, Литовченко Наталя Олегівна,
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
 - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
 - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
 - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

05.09.2019
(дата)

(підпис)

Наталя Литовченко
(ім'я, прізвище)

Додаток Б

Блок-схема мережі соціальної роботи з вуличною дитиною

Додаток В

**Структура експериментального майданчика у
регіональній комплексній програмі зниження рівня
безпритульності**

